

Интервју са редитељем Јованом Јоцом Јовановићем
(Нови Стандард, 24.02.2010)

Најзабрањиванији аутор у историји српског филма тврди да је у историји филма српска кинематографија једина чији аутори од 90-их година избегавају да прикажу на филму српску драму и трагедију свог народа

Године 2006, после тридесетпет година, колико је чампо у бункеру, публици ФЕСТ-а приказан је, данас већ култни филм "Млад и здрав као ружа" Јована Јоце Јовановића. Антиципација будућности у лику криминалца кога врбује Државна безбедност, а кога тумачи Драган Николић, сведена је на крају филма у реченицу: „Надам се да ћемо се поново срести. Ја сам ваша будућност". Требало је неколико деценија да нам се та будућност и догоди у времену које одликују криминал, корупција и насиље. Подсећамо, Јован Јоца Јовановић је потписник и филмова као што су: "Револуција која тече", "Косово", "Масони владају светом", "Кол 15 Гап", "Пејзажи у магли", "Наркомани". Актуелност ових филмова стиже и до данашњих дана као и свежина мисли Јована Јоце Јовановића који је гост Филмораме и рубрике Крупни план Радио Београда 2. (најава водитељке Марине Ђурашковић)

М. Ђурашковић: Оно што мене занима, пре свега, то је да сте ви - као филмски аутор и сценариста и редитељ и монтажер и теоретичар филма - крајем шездесетих, седамдесетих година, практично антиципирали све оно што ће се догодити у српском друштву две или три деценије касније. Сада изгледа мало чудно то Ваше окретане ка ономе што јесте корен читаве приче коју данас живимо, а то је успостављање комунистичког система, мишљена и титоизма, заправо титоизма и те врсте понашања. Сматрала сам да ћете се Ви бавити оним што јесте последица тога данас. Међутим, Ви се враћате у прошлост.

▣ **Ј.Јовановић:** У међувремену сам доста консултовао неке стране изворе о Југославији, српске писце и словеначке, хрватске и босанске и америчке, и тако даље. Данас у Србији ником није разумљиво шта се то дешава. Срби су једини народ који ни сада нема национални програм, нити је имао за време титоизма национални програм, јер кад немате национални програм, ви немате смерницу. Да би видели који су могући концепти, мора да видите у чему је проблем, зашто Срби немају национални програм. А да би то на неки начин одгонетнули, морамо да се вратимо у не тако далеку прошлост.

У последњих двадесет година пуно сам путовао по Европи. Та фраза снобова и неких салонских интелектуалаца да су Срби лош народ, никакав народ, то није тачно, срамота је да образовани људи говоре о свом народу тако. Сви народи су исти: један зубарски техничар или један инжењер или један продавац или један фудбалер је свугде исти, и у Европи је свугде исти. Елита је оно што народу даје неку специфичност и јачину. Уколико немате сјајну елиту, ту је проблем, није проблем у народу. А та псеудоелита, која практично мрзи свој народ, даје те врсте изјава о свом народу: то нигде у свету немате. По чему су Срби лош народ? Та врста, самокритиковања, мазохистичког самокажњавања, мазохистичког самопонижавања, то нигде у свету нема. Зашто та елита неће да призна да она је без квалитета и да тај свој осећај инфериорности пројектује на народ? Тамо мора да се виде узроци. Узроци су једино у томе да ...

Дакле немамо спољног непријатеља, ми смо непријатељи сами себи. Хоћете то да кажете?

Не, не. Непријатељ је та псеудоелита, српска псеудоелита, свих могућих боја. Ми немамо, практично, елиту. Визију будућности неке земље даје елита. Ако имате псеудоелиту, ви сте практично изгубљени. То је оно што је мене јако обесхрабрило. Рецимо, ја сам на неки начин отписао неке из те моје генерације, неке безнадежне случајеве, чак сам рекао да ми се не јављају на улици.

Али, сазнао сам да овај мој филм „Млад и здрав као ружа“, који је био тридесетпет година забрањен, тај филм су извукли из заборава млади критичари за које нисам знао да уопште постоје. Ја сам био у Словенији и одједном чујем да филм треба да игра на ФЕСТ-у. Тај филм, у ствари једно пророчанство о некој криминалној садашњости Србије, показало се да има изузетне врлине и да су ти млади људи ипак били ето ... Не улазим у то што је мој филм, него то је сад један пример паметних људи. Видим да постоји сада једна генерација младих људи између тридесете и четрдесете, изузетно интелигентних, и ја се дружим с њима. У Словенији предајем људима који су између двадесете и тридестпете године, ови су на неки начин интелигентнији од својих вршњака. Значи, Срби су интелигентнији од тих словеначких вршњака, то могу да Вам кажем... То су врло образовани млади људи и баш истражујем те младе људе. Нажалост, петсто хиљада таквих људи је отишло из Србије.

Значи, постоји нешто. Ја нисам никакав расиста, мада у последње време проучавам такозване расне теорије. Ипак морате да знате да постоји квалитет квалитета у расама,

и код паса, и код мачака, и код ружа, и код јабука, и код малина, па и код људи. И мислим да је сва несрећа српског народа што Срби јесу на неки начин супериоран народ. То показују, ако узмете теорију еволуције, значи у спорту. То да Србија има такве спортисте сада, у најразличитијим спортовима, то Американци не могу да објасне сем, да кажем, расном теоријом. Шта се дешава? У еволуцији имате овакву ствар: ако се једна врста жели уништити, ако неко има непријатеља који хоће да га уништи, онда се он или уништи или направи нов генетски програм. Ја мислим да се код Срба десило то. Направио се нов генетски програм. По хитрости мишљења тих младих људи, у различитим стварима, у брзом капирању ствари, то је очигледно. Та млада генерација, то су неки нови, изузетно цивилизацијски квалитетни Срби.

Можда је то управо онај закон самоодржана који се управо у овом тренутку јавља. Може се на то гледати и на тај начин. Да, али, овај разговор смо почели управо о Вашем погледу на оно што јесте српски филм данас. Имали сте прилику да видите оно што јесте српска продукција. Какво је Ваше мишљење? Да ли ми данас имамо кинематографију која припада овом времену у коме живимо?

- Ја сам радио филмове, али сам се бавио и филмском теоријом. У Словенији сам имао у протеклих тридесет година велики број предавања, рецимо митологија америчког филма, поетика филма, сјај и беда европског филма и тако даље...

Да кажемо слушаоцима, управо Вам је у Словенији изашла књига „Увод у филмско мишљење“. Књига је објављена пре годину-две дана. Ево, има већ треће издање, изузетно је популарна. Сада се очекује „Увод у филмску драматургију“. Дакле, вратимо се српском филму данас.

- Проблем је у Србији што о филму људи размишљају о томе шта је филм здравим разумом неким или неком гимназијском памећу. Филм је средство за репродукцију, тако говоре људи који предају на Академији, неки филмски критичари кажу - за снимање литературе, крајње ван икакве теорије. Теорија је веома слаба уопште у историји српског филма, ја сам о томе доста писао и у Филмографу а имао сам својевремено два велика циклуса предавања у СКЦ-у '72. године - Развој југословенског филмског писма - и у Дому омладине - Преиспитивање југословенског филма. Истраживао сам историју југословенског филма. Данас никог то не занима.

Или ако га занима, занима га на погрешан начин..

- Не, национални филм се не предаје на Академији, што је смешно да немате историју српског филма. Ту је било сјајних дела, ево „Карађорђе“, и „С вером у Бога“ Мике Поповића итд. И филмови Жике Митровића. Једноставно, изгубљен један поглед на филм, и то је изгубљен шездесетих година. Та велика мистификација такозваног ауторског филма или касније погрешно названог „црни талас“, то је једна велика заблуда. Српски филм педесетих година се конституисао, покушао је да буде индустријски. Знате, да би имали здраву кинематографију, она мора да буде индустријски организована, да има одељења сценариста и тако даље. Зна се већ како то функционише да имате редитеље профилиране за жанрове, да имате филмске звезде профилиране за жанрове, као што је био Аца Гаврић, јунак акционих филмова. То је све нестало доласком такозваних аутора, који су били чисти дилетанти. Јер пазите, нико од њих нема филмско образовање. Саша Петровић нема филмско образовање, Жика Павловић нема филмско образовање, он је студирао примењену уметност, овај је студирао историју, Макавејев је студирао психологију... То су аматери, аматери које су довели на филм. Дилетантизам је био маскиран такозваним експериментом, при чему су они маниристички преносили западне моделе од Антонионија, Годара и тако даље. Хоћу рећи да филм шездесетих није био логичан развој српског филма из педесетих, развој жанра, него је било једно снобовско, маниристичко копирање страних узора. И тада су уништени сви стандарди који су познати. Практично се филм свео на мануфактуру.

Да ли те последице трпимо данас?

- Апсолутно. Пре свега у драматургији. Ти филмови о којима је реч били су, рецимо, квалитетни у смислу да су лепо снимљени, ми смо имали добре сниматеље Петковића, Фанчу, па Пинтера из Загреба и тако даље. Али једно је лепо снимљен филм, а друго је филм који има сторпу теллинг, који има развој филмске приче. Драматургија тих филмова је очајна. Друго, и битно: сви ти филмови су нека врста закаснелог неореализма, нарочито филмови Жике Павловића. Неореализам се показао врло неефикасним и у Италији. Неореалистичко, шта то значи. Снимај сад, мој млади редитељу, они говоре, они снимају филмове који личе на живот и тако даље. То је велика заблуда филмска, то је елементарно непознавање филмске фикције. Умберто Еко, у књизи која је преведена овде, кога ја цитирам и на основу кога држим предавање, пише: „Филм није чудесно оживљавање физичке стварности, филм је систем знакова који се конституише репертоаром кодова и мрежом означитеља.“

То је семиологија филма. Ту семиологију филма ја не видим међу критичарима, да разговарају у том категоријалном апарату. Та критика је такозвана критика укуса, или импресионистичка критика, то није стручна критика. Тако да, ја мислим да је српски филм, не само у једном продукцијском смислу речи, већ да је већи проблем у такозваној нарацији, да је то крајње дилетантски. То су такозване хронике, то нису филмске приче,

оне немају развој, нема мотивисаности јунака. То су хронике низа анегдотских ситуација које личе на живот. Али то кад нешто личи на живот, то није уметност. То се врло лако може теоретски доказати.

Оно што је за мене још проблематичније - гледам филмове, и хрватске и словеначке и босанске и свих могућих кинематографија - Србија је једина кинематографија, вероватно у историји филма, чији аутори од деведесетих година избегавају да прикажу на филму српску драму и трагедију овог народа. Ти филмови су, што каже један такозвани редитељ овде, политички коректни. Значи треба да будете политички коректни према свету, а политички некоректни према свом народу. На то се своди. Кад би узели шта се дешавало, ја сам био у Словенији кад је био тај рат, и тамо сам нешто снимао, у Вуковару сам снимао, знам у Босни шта је било, у Сребрници шта је било. Смешне ствари причају. Шта се значи ту дешавало и шта је приказано на српском филму - као да се уопште није догодило ништа. Кад би гледали српске филмове из деведестих и двехиљадитих година неке будуће генерације - не би знале шта је то. Када ви у филму не покажете дух времена, онда се ваше приче свODE на - причам ти причу. То нема никакве везе. И није случајно што та публика не гледа те српске филмове зато што они немају везе са стварношћу. То је то. Мислим да је српски филм апсолутно у једном, не само организационом ћорсокаку, него је то једна потпуно једна слепа пракса. Аматери који су дошли шездесетих година у филм, они су имали узречицу - убо филм. То је као ћоравица кокошка кад убоде зрно. Они никада нису знали како ће ићи филм. То су биле чисте импровизације.

Хоћу рећи да је јако тужно да професори на такозваном Факултету драмских уметности немају ниједну књигу. Не, они немају књигу о филмској режији. Како могу да буду професори ако немају књигу филмске режије? Не знам како, то нигде у свету нема. Немате књиге о филмској драматургији, одакле ти млади људи могу да уче? Кажите ми једну књигу коју је написао неки професор филма овде где млади човек може да види шта је то мизансцен на филму, шта је кадрирање, шта је то монтажа, шта је то. Не знам, то је било и тада када сам ја студирао Академију. Како може неко уопште да предаје неки предмет а да не напише књигу?

Дакле, шта је остављено данашњим ауторима овде у Србији; самосналажење или проналажење сопственог језика, сопственог начина израза? Ја сам просто имала утисак, гледајући прошлогодишњу продукцију да долази до извесне смене генерација.

- На који филм сте мислили?

Конкретно мислим на филм Младена Ђорђевића „Живот и смрт порно банде“.

- Ја морам да се извиним. Хтео сам у наслову да кажем да је Младен Ђорђевић стварно један изузетак, то морам да кажем. Ја сам већ на телевизији говорио о том филму: сјајно. То је један изузетан, то је тај, да кажем генетски супериоран неки млађи човек међу тим младим људима које сам ја сретао овде. Само да знате колико је он имао проблема кад је снимао тај филм. На свим валоризацијама од стране такозваних, пазите жирија у којима седе људи који никада ништа нису написали о филму, он није тако прошао како заслужује. Ја не знам како то може, како они могу да вреднују филмове. И те њихове формулације, допринос филмској уметности. Шта значи допринос филмској уметности? Тако неке апсолутне небулосе. Мислим да је тај филм је изузетак, и тај филм спада сигурно у један од најзначајнијих филмова снимљених у последњих десет година, не само у Србији, него у свету. То јесте један изузетак. Али не видим неки други филм који би био сличан њему.

Добро познајете ситуацију у Словенији, када је у питању кинематографија и млади аутори. Мислим да се последње деценије у Словенији праве добри филмови и да има аутора као што су Виљко, Мордердонфер можда или Јан Цвиткович, на пример, и још неколико, који збиља носе словеначки филм. Дакле, ако можете да направите за крај разговора једну паралелу.

- Ја гледам и хрватске филмове. Студирао сам и чисту филозофију, тако да не говорим здраворазумски, ја говорим оно што је теорија естетике уопште усвојила. Реалан филм је, уопште, уметничко дело уколико одражава дух времена или антиципира дух времена, као рецимо мој филм. У Словенији имате низ аутора који су значајнији од ових. Узгред буди, ти аутори су прва знања о филму стекли код мене. Имате сјајну генерацију која прави телевизијске серије, који имају филмско образовање само са мојих семинара. Те телевизијске серије су охохо боље него телевизијске серије у Србији. Серије у Србији су очајне, благо речено, да не кажем дебилне Ту врсту дебилитета ипак немате тамо. И у Хрватској исто имате значајнију групу, босански флим апсолутно покушава, добро са једне муслиманско-фундаменталистичке стране да сагледа рат - „Ничија земља“, „Грбавица“ и тако даље.

Свако има свој угао гледана?

- Да, али пазите, ако постоји силована Карановићка која игра јадну Муслиманку, било је и силованих Српкиња? Зашто се не направи филм у којем су и Српкиње силоване? То

одсуство неке историјске свести код српског филма за мене је запањујуће. Снимао сам у Вуковару, знате ли ви какве су то приче тамо? Узгред буди, тај документарни филм још нисам завршио пошто имам проблема са продукцијом у Србији. На крају ћу да завршим тај филм у Словенији, документарни филм о Вуковару. То је потпуно друга слика тог стереотипа који је Србији наметнут.

Требало је да снимам у Книну, кад је била „балван револуција“, упознао сам Рашковића и био сам у Босни. КОС је убијао људе на терену, не знам да ли знате. Армијска контраобавештајна служба, КОС-овци су убијали људе за које су претпостављали да су некакви националисти. Мени су у Вуковару рекли људи из Петровог села да ја сувише причам и да је боље да се вратим у Београд. А и тамо су били официри КОС-а. Имате књигу Филиповића „Глобализацијски смрад“, где пише да су људи из ДБ-а и КОС-а убијали такозване српске националисте, значи људе који нису ни хтели да имају везе с титоизмом. То је јако драматично. Ја сам све то прошао, и кад погледате, Хрвати су снимили велики број филмова, Хрвати су снимили о Блајбургу филм. Значи, запањујуће је то које теме су присутне у српском филму.

Које теме?

- Не видим да су то теме, ја видим да су то неке свакодневне анегдоте, на један неореалистички начин. Један млад дечко, који се иначе не бави филмом, кад сам га питао овде, у Београду, да ли гледа српске филмове и телевизијске серије, каже: „Мени се чини да они на лицу места измишљају дијалог и причу, да они ништа нису припремили када иду у снимање.“

Мислим да је то прави одговор. То је једна импровизација на терену. Хичкок је све своје филмове снимао са књигом снимања и стору боардом, нацртани сви кадрови у филму. Импровизовати на снимању, то ће вам велики број теоретичара рећи, ту нема филма. Немате тајминг, немате ритам, немате развој приче, и шта јадни глумци могу да говоре? Које дијалоге они могу да говоре ако импровизују на снимању? Мислим да је Огњановић, критичар из Ниша, на последњим Нишким сусретима рекао да је српски филм у егзистенцијалном и естетском амбису. Ја бих потписао ту изјаву.

**То је очито нешто са чиме се Ви слажете, па тако и да завршимо овај разговор.
Хвала Вам.**

Највећи непријатељ српског народа је његова елита

Пише: Јован Јовановић
недеља, 28 фебруар 2010 17:02

Марина Ђурашковић